

Proza scurtă a Gabrielei Adameșteanu-exercițiul de rescriere

Doctorand, Smădu Gh. Ancuța-Maria

Universitatea „Dunărea de Jos” Galați

Abstract: *This article proposes a brief presentation of the short prose of the author Gabriela Adameșteanu in which she illustrates a feminine vision of literature captured from different angles, professional environments and work relationships in Bucharest in the '70s. The two volumes of short prose contain in filigrama all the elements that characterize the entire work of the writer. Even if they are short stories and stories with their own autonomy, they can be read as reduced scenes from the novel, because they deal with topics and themes that identify with the reality of the time, which is why they can be considered as vitalizing literature. This peculiarity that the texts in short prose have in common, so that, most of the time, the characters migrate from one text to another, receiving the same name or not. The author has the ability to construct dramatic paintings specific to her literature because she understands differently the role of the subject's moments, namely the plot and the climax, specific to the postmodernist period.*

Keywords: short prose, women's literature, reality of the time, women's literature

Autoarea a început să publice după anii 1970, proza acesteia fiind recunoscută de modul în care reflectă realitatea. Ce se observă cu ușurință la autoare este realitatea devenită foarte poroasă și anume o realitate mărunțită, care oscilează în interiorul căreia apar personaje „inconsistente”. Înainte de debutul editorial, la cei 33 de ani, cu romanul *Drumul egal al fiecărei zile*, autoarea avea o altă creație începută, anume *Provizorat*. Fragmente din acest roman au tot apărut în reviste precum *Vatra bunăoară* și „confesiunile de atelier” ce au fost publicate în *Cele două Românii*, în *Argumentul* la ediția a doua, extinsă a volumului *Dăruiește-ți o zi de vacanță*.

Nuvelele publicate de Gabriela Adameșteanu prezintă puține amprente ale literaturii feminine, prozele „surprind, din diferite unghiuri, aceeași umanitate, aceleași medii profesionale și relații de serviciu din Bucureștiul anilor 70, aceleași personaje în derivă”[Cernea, 2008:21]. Nuvela tratează tema lipsei de comunicare în cuplu, între colegii de serviciu, ba chiar și între generații din cauza fenomenului expatrierii, dar și cele care vizează categoriile sociale și profesionale diferite. În centrul atenției, de această dată va sta un personaj masculin, numit Cristian Pătrașcu, absolvent al Facultății de Chimie, funcționar al unui institut, înzestrat cu abilități literare și care ilustrează „o rezistență în felul său la o tipologie a rezistenței minimale la uniformizare”[Cernea, 2008:25].

Cele două volume de proza scurtă, *Vară primăvară*, publicat inițial în anul 1979 și *Vară primăvară*, în 1989, reunite, mai întâi în volumul *Opere II*, în 2008 și apoi în ultima variantă, în volumul *Vară-primăvară*, conțin în filigrama toate elementele care caracterizează întreaga operă a scriitoarei. Chiar dacă sunt nuvele și povestiri cu autonomie proprie, ele pot fi citite ca scene reduse de roman, deoarece tratează subiecte și teme care se identifică cu realitatea vremii, de aceea ele pot fi considerate drept literatura virtualizantă. Această particularitate pe

care o au în comun textele din proza scurtă, astfel că, de cele mai multe ori personajele migrează dintr-un text în altul, primind sau nu același nume. Autoarea are capacitatea de a construi tablouri dramatice specifice literaturii sale pentru că înțelege diferit rolul momentelor subiectului, anume intriga și punctul culminant, specifice perioadei postmoderniste.

În scrierile din volumul *Vară-primăvară*(1989), dar mai precis în *Întâlnirea, Scurtă internare, Dum comun, Dăruiește-ți o zi de vacanță* autoarea experimentează puneri în pagină de tip poetic ce sunt suprapuse unor compoziții de tip dramatic, chiar dacă, aparent, tehnicile narative nu sunt folosite „în sine”. Personajele nu vor apărea ca niște fanteze sau ca niște ființe de hârtie, ci ca oameni vii în carne și oase, aflate la vârsta bătrâneții. Toate nuvelele sunt construite în jurul unor nuclee de tensiune ce irump la un moment dat în timpul narațiunii și care amprentează fiecare nivel de interpretare al textului, făcându-l pe cititor să reia lectura pentru o mai bună înțelegere a mesajului.

Calitatea acestei literaturi stă în rezerva și modestia autoarei care, mai orgolioasă, reține prin atenția privirii, demonstrând un talent excepțional al profesionalismului literar. Considerat drept un roman caleidoscopic, acesta reconstituie, după mulți ani, o lume care este datată nostalgic doar prin gesturile, obiectele și întâmplările de atunci.

În acest volum, impresia nu e de supradimensionare epică, ci de comprimare introspectivă, chiar dacă Gabriela Adameșteanu folosește cu predilecție analiza indirectă, mascată de dialog (monolog), oralitate, diversificarea vocilor narative, incizii brutale, nemiloase în realitatea imediată. De asta data însă, autoarea nu provoacă realul, ci se lasă mai degrabă provocată. Cu alte cuvinte, știe să aștepte: experiența scrisului e simultană cu experiența trăită, impresionând mai ales prin forța de acumulare în timp.

Chiar dacă nu sunt scrise toate în cheie realistă, povestirile conservă o anumită linie de puritate și naturalețe epică, fără a lăsa impresia unor simple exerciții de scriitură pentru un viitor roman. Dimpotrivă, autoarea prefera, de astă dată, realul în doze mai mici, de o discreție desăvârșită. Miza adevărată a prozelor din volum este investigația de profunzime a interiorității cotidianului, impregnat de o undă persistentă de tragism, tratat într-un registru epic al ambiguității - cu mai multă atmosfera, omisiuni sugestive, străfulgerări lirice, fragmente de discurs mental (de fapt, mostre de limbaj interiorizat).

De unde acea revărsare intensă, deși bine pusă în surdină, a tensiunii eului asupra faptelor, din care rămâne numai dăra lor afectivă. O stare acută de neliniște dă proporții lucrurilor mărunte, însă nu spațiul interior se dilată, ci spaima. Personajele locuiesc în interiorul unei lumi compuse din senzații, trăiri și stări contradictorii, iar vocea auctorială, abia sesizabilă, este ca acea Casandra din povestirea intitulată *Întâlnirea*.

Sunt suflete captive, constrânse nu atât de împrejurări, cât de faptul ca mereu trebuie să se închidă în ele înseși, în inacțiune, din neputința de a replica, de a spune măcar tot ce gândesc, par total inhibate în fața inevitabilului vieții, care amenință de peste tot și de nicăieri. Numai gândul că s-ar putea întâmpla ceva neplăcut e suficient să exercite peste măsură imaginația, cum se întâmplă cu eroina din *Vară-primăvară*. În aceste condiții, trăirea imaginativă, cu

anticipație, și mai cu seama vorbirea liberă (de convenția de sintaxa) întrec cu mult acțiunea propriu-zisă.

În proza scurtă a Gabrielei Adameșteanu, bătrânețea nu mai are nimic nobil, fiind privită într-o manieră realistă, ba mai mult de atât, tragică. Tanti Milica, varianta matură a Vicăi, este prezentată ca fiind o femeie proaspăt văduvă care pune într-o dilemă toată familia, deoarece, are probleme de sănătate, fiind obeză, astfel devine pentru rude o preocupare continuă. Grijă lor era ca bătrâna să nu rămână imobilizată. „Cum o vor îngriji, în condițiile în care sora ei moare penibil în spital, iar atmosfera de azil ajunge să caracterizeze, tot mai mult, însăși realitatea cotidiană, apăsătoare, fără ieșire. Degradarea sănătății mătușii, tot mai amenințătoare, e surprinsă într-un crescendo ce dublează degradarea generală a vieții zilnice”[Cernea, 2008:30-31].. Perspectiva nepoatei Romanița surprinde degradarea fizică și morală a femeii într-un mod crunt. „Nu îi este deloc milă de ea de tanti Milica, așa cum stă, cu rochia bleumarin cu buline albe, udă, transpirată. Să vrei să o ocrotești, să te cerți din cauza asta cu sora, cu cumnatul tău și ea să umble cu violenții! Ea să fie în stare să bată de la un capăt la celălalt orașul și, în plus, să nu aibă nimic! Să stea liniștită, cu picioarele desfăcute de căldură, să-și facă vânt cu cartonul, să transpire, să se uite la patul în care se zăresc ochii încercănați și părul alb, câlțos și să n-aibă nimic!- și pare așa extinde asupra vieții de familie și a individului în general”[Adameșteanu, 2002:20].

Astfel cele două surori, Lia și Romanița, sunt preocupate de propriile probleme și nu arată niciun fel de compasiune pentru mama lor aflată pe patul de moarte sau pentru tanti Milica pe care se gândesc să o interneze la azil, în cazul în care s-ar îmbolnăvi riscând să devină o povară pentru ele. Această degradare se manifestă la toate nivelurile, afectând pe mama Liei și a Romaniței, o bătrână muribundă, își privește cu invidie sora mai vârstnică de pe patul de spital, gândindu-se că Milica e cea care ar fi trebuit să moară și nu ea, Romanița are o relație cu un bărbat egoist, plictisit, vag amabil și absent, care sfârșește prin a o părăsi, Matei, băiatul Romaniței, este lăsat de izbeliște și își petrece cea mai mare parte a timpului în fașa blocului, la fel ca mai toți copiii epocii comuniste, iar cele două bătrâne mor la scurtă vreme, una după cealaltă, spre ușurarea Liei ocupată cu sarcina și a Romaniței, ocupă cu divorțul și copilul.

Titlul volumului de nuvele, *Dăruiește-ți o zi de vacanță*, prezintă oarecum decizia protagonistului de a evada din monotonia vieții cotidiene, prin acordarea, pur și simplu, a unei zile de vacanță, fără să ceară permisiunea cuiva.

Reconstruirea întâmplărilor din viața personajului se realizează prin tehnica retrospectivei, astfel, încă din primele pagini aflăm despre personaj că este căsătorit de foarte tânăr, mai precis, de pe vremea când era student, în ciuda rezervelor pe care le avea referitor la mariajul prea timpuriu și conviețuirea cu femeia pe care o iubește. Vița de familie, ipostaza de soț și tată este cea care ajunge să îl schimbe, să-l responsabilizeze și să îl priveze de libertate de care colegii lui, căsătoriți mai târziu sau celibatari se bucurau din plin: „Fără să fi avut vremea să-și dea seama cum e într-adevăr, invidiasse, ani la rând, viața burlacului tip. El se însurase foarte devreme, la sfârșitul celui de-al doilea an de facultate. Își amintea foarte bine dimineața când, punându-și mapa pe bancă, îi zăriseră vergheta, cum se repezeau cu țipete ascuțite, cum se îngrămădiseră în jurul lui, împingându-se care mai de care, să îl sărute. Dar lui nu îi scăpase mica rezervă din ochii lui, privirea prea atentă, dezamăgită și strânsă. Iată unul care le scăpase deja, pe el nu se mai putea conta, nu cumva toți băieții lumii aveau să

facă la fel, să se însoare repede, prea repede cu niște străine?... Era de drept mulțumit, fericit s-ar putea chiar spune că, de această noutate neașteptată, să trăiești zi de zi cu o femeie”[Adameșteanu, 2002:24].

La un moment dat, odată cu trecerea anilor, personajul este surprins de criza vârstei de mijloc, astfel că viața de familie și preocupările zilnice îl împiedică să își termine teza de doctorat, cât și la divorț. Ulterior începe să experimenteze avantajele libertății printr-o serie de aventuri amoroase fără niciun orizont, ba mai mult, comparându-se un coleg, Romașcanu, va intra și în dizgrațiile colegilor fiind ușor marginalizat profesional, ajuns la o vârstă critică atunci cand singurul lucru pe care îl poate face este să își ea de la sine putere o zi de vacanță.

Această ipostază auctorială îl înfățișează pe protagonist ca pe un individ de o fragilitate psihică, cu o istorie în spate, care devine supărătoare atunci când o reactualizează prin amintiri, prin plonjări, din cauza trecutului unei căsnicii eșuate din cauza comunicări precare, tensionate și inconștiente dintre cei doi parteneri de cuplu. În plus, există și perspectiva soției, una violentă și crudă, care îi produce protagonistului o stare de neliniște ce îl duce în situații paradoxale. Pe tot parcursul nuvelei, personajul se raportează continuu atât la o viață veche, cât și la una nouă. Nuvela poate fi rezumată pe scurt ca o intruziune în sufletul unui funcționar public, Cristian Pătrașcu, considerat personaj „retrogradat” atât din punct de vedere profesional, cât și social. Opera se axează pe profilul acestui om ,care este sensibil, închis în gesturi și mișcări și care nu răspund atunci când șeful său îl strigă pe nume. Zilele neîmplinite ale bărbatului sunt uneori morbid de terifiante.

Noua viață de burlac, pe care și-a dorit-o pentru a putea lucra în liniște este dominată de semnele vieții vechi. Toate conflictele cu fosta soție îl slăbesc și mai mult acum, când și-ar fi dorit să aibă o atitudine nouă cu care să triumfe în viață, însă mintea îi derulează într-una semnele nereușitei și neputinței, le vede pretutindeni, le atrage. Detaliile zilnice le exagerează, devenind un creier copleșit de boala gândurilor, mai ales atunci când se compară cu alții, în special cu Romașcanu, un burlac de succes. Are momente când reușește să își proiecteze succesul într-o stare de tihnă care l-ar putea ajuta mult pentru a reuși să-și ducă la bun sfârșit proiectele începute. Găsește o bucurie în aceste stări de singurătate, deși e consecința ratării ca soț și ca tată: „nu se auzea nimic, decât șueratul apei care izbea faianța și toată ființa lui încă se mai mira- nimic, nici uși trântite, nici tropotul copilului, nici strigătele nevestei, nici bombănelile bătrânului. Asta era reușita lui deocamdată asta, singura întregă, categorică, numai asta, dar și ea putea fi ceva, un semn al vieții noi, îndelung așteptate, care stătea sa-nceapă. Fără să fi avut vremea să-și fi dat seama cum e într-adevăr, invidiasse, ani la rând, viața burlacului tip”[Adameșteanu, 2002:56]. Starea de liniște și de neliniște este atent supravegheată de personaj.

Conștientizează mereu momentele când starea de spirit i se schimbă și, de multe ori, simte că este un personaj pe scena unui spectacol mediocru, de care este cât se poate conștient. Percepe lumea exterioară ca fiind compusă numai din flash-uri și răsfrângeri ale unor gânduri despre cum este cu adevărat afară. Rememorarea căsniciei pare să fie redată tot prin fash-uri contradictorii, idee susținută și de Daniel Cristea Enache „un examen de o luciditate dureroasă cu inventarierea și detalierea tuturor eșecurilor trecute, prezente și viitoare. Ratarea pe mai multe planuri. În profesie, fiindcă protagonistul decade din funcțiile și posturile inițial

deținute, iar decăderea lui este la fel de vizibilă pentru ceilalți cum i-a fost, anterior, ascensiunea”[Enache, 2013:70].

Viața în comunism se deduce din întreg parcursul nuvelei asociată vieții private, cât cele sociale, nereprezentând nicio miză pentru el. Miza reală a celor trei se relevă din lectura întregii opere a Gabrielei Adameșteanu, fiindcă autoarea nu lasă nimic la voia întâmplării, având capacitatea de a-și controla foarte bine toate personajele, oricât de neînsemnate ar părea la prima vedere. Momentele de rememorare a perioadei petrecute în instituție sunt construite printr-o tendință de înnegurare a unui trecut bun în sine. Turbulențele mentale și imposibilitatea de a-și ține în frâu tot ceea ce simte și felul de a gândi alternează cu stările paradoxale de liniște care îl fac să se cufunde și mai tare în sentimentul ratării, chiar dacă în realitate nu ar exista totuși foarte multe semne care să îi poată confirma patima autodistructivă. Pentru rezolvarea unei situații este necesară adoptarea diferită a felului de a gândi față de acelea care l-au condus spre acele rezultate nesatisfăcătoare. Prin acțiunile sale, ale amânării continue la lucrul în vederea terminării tezei de doctorat se simte presat de propria neputință de a acționa, preferă să abandoneze, intrând într-o stare de paralizie mentală: „Ar trebui să mă apuc de lucru, asta ar trebui- se îndeamnă cu lehamite, singur. De luni de zile îi zăcea pe masă un teanc cu extrase, note, calcule, și primele pagini din teza lui-preambulul. Ar trebui să mă apuc chiar dacă nu am chef, își zise. Dar nu făcu nicio mișcare, rămase pe loc, în dreptul ferestrei, cu pumnii încheștați pe calorifer, cu ochii privind neatent afară”[Adameșteanu, 2002:78].

Această delăsare amintită trădează o indiferență la umilire, dar poate fi percepută și ca fiind o formă de supraviețuire psihică. Adoarme cu veioza aprinsă, doar pentru a vedea în vis o realitate mai luminoasă: „Camera este prea luminoasă, husele fotoliilor sunt albe, dulapul de lemn deschis la culoare. Cum poți trăi în atâta lumină? ”[Adameșteanu, 2002:80]. Îi reapar în minte imaginile de la facultate când vând un coleg de-al său era tot timpul preferat de către profesori, acest lucru frustrându-l și mai tare în vis: „Totdeauna a vorbit fluent- ușor prețios, dar foarte frumos, era făcut să fie universitar, mă gândesc, ce păcat că profesorul nu s-a bătut pentru el, ce păcat că l-a acceptat atât de ușor pe Arcan și nu a mai încercat după aceea să îl ia la catedră”[Adameșteanu, 2002:81].

În această lume a senzațiilor onirice, totul sta sun semnul bolii, al neputinței, al încremenirii, chiar dacă unele cadre se succed cu rapiditate. Protagonistul nu poate să scoată niciun sunet, nu se poate explica, nu poate să rostească nimic, căci se află într-o agitație de nedescris: „Nu știu de ce nu sunt în stare să îmi descleștez gura. Încerc să le explic, mă forțez cât pot, dau din mâini, din coșul pieptului îmi ies sunete indistincte, gesticulez, mă apăr, dar ele parcă nici nu mă văd”[Adameșteanu, 2002:87]. Treptat stările degradante ale protagonistului ating apogeul, începând din ce în ce mai mult să se simtă neîubit de cei care și-ar fi sorit să îl iubească, simțind iubire doar din partea celor de care nu îi pasă. Începe să simtă lipsa oamenilor din jur, dar conștientizează faptul că nimeni nu este de neînlocuit. El care se crezuse indispensabil la locul de muncă, dintr-o dată se simte în afara legilor obișnuite de viață.

Nenumăratele încercări din mintea sa de a face ordine cu vocile care îl necăjesc nu fac decât să îl adâncească și mai tare în această stare. De cele mai multe ori, gândurile sunt marcate prin dialog „Nu există om care să nu poate fi înlocuit, ține minte.... de ce nu m-au scos pe mine, dar ce nu înțeleg e cum de s-au legat și de mine?”[Adameșteanu, 2002:89], lucru care

oferă senzația de autenticitate unor aspecte de realitate ce pot fi cel mult, probabile. Autoarele nu dorește să imprime o dimensiune morală a personajului său, ci un anumit psihologism, cu ajutorul căruia să se vadă un tip uman dependent de mediu și de propriile iluzii. Lupta cu sinele și deziluziile continue țin de sfera normalului, nefiind nimic patologic decât dacă am accepta că o lume este concepută într-o societate aliniată. Controlul auctorial nu ascunde viața personală a protagonistului, care este imprevizibilă de cele mai multe ori. Prin urmărirea firului vieții acestuia se poate înțelege că imprevizibilitatea este principala caracteristică. Uitarea de sine devine principalul sentiment și găsește în cei care în înconjoară vina căci îl terorizează cu prezența. Prin acceptare, el reușește să trăiască „iată că se poate trăi și așa, iată că s-a obișnuit să se gândească la el însuși ca la un om prost privit, ca la un om cu dosar prost, ca la omul altei perioade, E nemaipomenit cum te liniștește felul ăsta de a gândi, cum își înlătură orice ambiție vană, când știi că orice ai încerca mu are să-ți iasă”.[Adameșteanu, 2002:30]

În lumea Gabrielei Adameșteanu, oamenii sunt sclavii rutinei și ai obișnuinței. Dominați de automatism, acești oameni duc vieți banale și sunt incapabili să iasă din tiparele fade ale existenței. Scriitoarele își împing personajele într-o lume insidioasă, malefică, puțin halucinantă. El plasează personajele într-o realitate aproape terifiantă, explorându-și latura vulnerabilă: lumea fobiilor, artificii de boală (o teamă accentuată care poate fi citită în cheie ipohondră), a rezervei, a ezitării și a depravării.: „Prin Bucureștiul lui, tata mă plimbase toată seara, oarbă, surdă, năucă, fără memorie, fericită – un pelerin ajuns la Locurile Sfinte, incapabil să le descrie, fiindcă este incapabil să despartă ceea ce vede de ceea ce a imaginat. Unele imagini aveau să-mi rămână zăvorâte decenii la rând în pivnița subconștientului. Mirosul unei scări de bloc interbelic, cu treptele late, îngustându-se pe măsură ce urci și o placă de lemn netedă, lucioasă, la capătul balustradei, pe care te poți sprijini, îmi trezea o amintire confuză. Acolo descoperisem, plină de emoția noutății, prototipul locuinței elegante din Capitală, la doi pași de Piața Romană, inima mondenă a Bucureștiului”[Adameșteanu, 2012:81].

Referințe bibliografice

- Adameșteanu Gabriela, *Dăruiește-ți o zi de vacanță*, editura Paralela 45, București, 2002.
Adameșteanu, Gabriela, *Vara-primăvară*, Editura Poliron, București, 2012.
Adameșteanu Gabriela, *Dăruiește-ți o zi de vacanță*, editura Paralela 45, București, 2002.
Sasu, Aurel, Vartic, Mariana, *Romanul românesc în interviuri*, vol. I, partea I- o istorie autobiografică, Editura Minerva, București;
Adameșteanu Gabriela, *Dăruiește-ți o zi de vacanță*, editura Paralela 45, București, 2002.
Cernea, Paul, *Rezistența la timp. Gabriela Adameșteanu între proza scurtă și roman în Opere II, Gara de Est, Întâlnirea* de Gabriela Adameșteanu, Editura Polirom, Iași, 2008;
Enache Cristea Daniel, *Literatura de azi, Dialoguri de pe net*, Editura Polirom, 2013.
Enache Cristea Daniel, *Literatura de azi, Dialoguri de pe net*, Editura Polirom, 2013..
Mihăilescu Dan C., *Dicționarul general al literaturii române*, Vol I (A-B) Editura Univers Enciclopedic, București, 2004., Moraru, Cornel, *Dicționarul esențial al scriitorilor români*, coordonatori Mircea Zăciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu, Editura Albatros, București, 2000.